

HALİDE EDİB ADIVAR

SİNEKLİ
BAKKAL

SELİM İLERİ'NİN SONSÖZÜYLE

ROMAN

HALİDE EDİB ADIVAR
SİNEKLİ
BAKKAL

© 2007, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İngilizce 1. basım: *The Clown and His Daughter*, 1935, Londra

Türkçe 1. basım: 1936

Can Yayınları'nda 1. basım: 2007

14. basım: Eylül 2013, İstanbul

Bu kitabın 14. baskısı 5 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayanlar: Mehmet Kalpaklı - S. Yeşim Kalpaklı

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Ayhan Matbaası

Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. Gelincik Sokak No: 6 Kat: 3 Güven İş
Merkezi, Bağcılar, İstanbul

Sertifika No: 22749

ISBN 978-975-07-0776-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 10758

HALİDE EDİB ADIVAR
SİNEKLİ
BAKKAL

ROMAN

♥can

Halide Edib Adıvar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Ateşten Gömlek, 2007

Handan, 2007

Mor Salkımlı Ev, 2007

Türk'ün Ateşle İmtihanı, 2007

Vurun Kahpeye, 2007

Yolpalas Cinayeti, 2008

Son Eseri, 2008

Tatarcık, 2009

Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri, 2009

Âkile Hanım Sokağı, 2010

Kalp Ağrısı, 2010

Zeyno'nun Oğlu, 2010

Çaresaz, 2011

Sevda Sokağı Komedyası, 2011

Kerim Usta'nın Oğlu, 2012

Dağa Çıkan Kurt, 2014

Yeni Turan, 2014

Hindistan'a Dair, 2014

Ateşten Gömlek (sadeleştirilmiş), 2014

Vurun Kahpeye (sadeleştirilmiş), 2014

HALİDE EDİB ADIVAR, 1882'de İstanbul'da doğdu. Üsküdar Amerikan Kız Koleji'nde okudu. 1908'de yazmaya başladığı kadın hakları hakkındaki yazılarından dolayı kimi kesimlerin düşmanlığını kazandı. 31 Mart Ayaklanması sırasında Mısır'a kaçmak zorunda kaldı. 1909'dan sonra öğretmenlik, müfettişlik yaptı. Balkan Savaşı yıllarında hastanelerde çalıştı. 1919'da Sultanahmet Meydanı'nda, İzmir'in işgalini protesto mitinginde tarihî bir konuşma yaptı. 1920'de Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Onbaşı ve üstçavuş rütbeleri aldı. Savaşı izleyen yıllarda Cumhuriyet Halk Fırkası'yla fikir ayrılıklarına düştü. Bunun sonucunda 1917'de evlendiği ikinci eşi Adnan Adıvar'la birlikte Türkiye'den ayrıldı. İlerleyen yıllarda konferanslar vermek üzere ABD'ye gitti, Mahatma Gandhi tarafından Hindistan'a çağrıldı. 1939'da İstanbul'a dönen Halide Edib, 1940'ta İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Filolojisi Kürsüsü başkanı oldu, 1950'de Demokrat Parti listesinden bağımsız milletvekili seçildi. 1954'te istifa ederek evine çekildi. 1964'te öldü.

Sunuş

Türk edebiyatının en çok okunan romanlarından biri olan *Sinekli Bakkal*, ilk kez, İngilizce olarak *The Clown and His Daughter* (Soytarı ve Kızı) adıyla, Londra'da 1935. yılında basıldı. Aynı yıl Türkçede önce *Haber* gazetesinde tefrika edilen roman daha sonra, 1936'da kitap olarak yayımlandı. Yapıt, 1942. yılında CHP Roman Ödülü'nü kazanmakla ününü pekiştirdi ve günümüze dek, hakkında yurt içinde ve dışında pek çok yazı kaleme alındı. Halide Edib Adıvar'ın bu çok sevilen romanını Sırpçaya, Portekizceye, Finceye ve Fransızcaya çevrildi ve filme de alındı.

Can Yayınları'nda Halide Edib Adıvar'ın kitapları içerisinde *Sinekli Bakkal*'ı yayına hazırlarken 1936 yılında kitap olarak yapılan ilk baskıyı temel aldık. Gerekli görülen yerlerde İngilizce basımını ve kitabın daha sonraki yıllarda yapılan baskılarını kullandık. Ancak, İngiltere'de yayımlanan *Soytarı ve Kızı* ile Türkçe basımında görülen bazı farkları, yapıtın Türkçe baskısının özgünlüğünü korumak amacıyla edisyonumuza dahil etmedik. Günümüze kadar yapılagelen sadeleştirilmiş yayınlar birçok sorun içermekte, her şeyden önemlisi, yazarın özgün yapıtından farklı bir kimlik taşımaktaydı. Biz, metni sadeleştirmek yerine, anlaşılması günümüz okuru için zor olan sözcüklerin anlamlarını aynı sayfanın hemen altında vermeye çalıştık. *Sinekli Bakkal*'ı, ilk basımından yıllar sonra, yazarının özgün dilini ve üslubunu koruyan bir biçimde okuyucumuza sunuyoruz.

Mehmet Kalpaklı - S. Yeşim Kalpaklı

BİRİNCİ KISIM

1

“Kâinatta ne varsa hepsi vehim ve hayal,
yani aynalara vuran akisler veyahut gölgeler.”¹

Bu dar arka sokak bulunduğu semtin adını almıştır:
Sinekli Bakkal.

Evler hep ahşap ve iki katlı. Köhne çatılar; karşıdan karşıya birbirinin üstüne abanır gibi uzanmış eski zaman saçakları. Ortada baştan başa uzanan bir aralık kalmış olmasa, sokak üstü kemerli karanlık bir geçit olacak. Doğuda batıda, bu aralık, renkten renge giren bir ışık yolu olur. Fakat sokağın yanları her zaman serin ve loştur.

Köşenin başında durup bakarsanız: Her pencerede kırmızı toprak saksılar ve kararmış gaz sandıkları. Saksılarda al, beyaz, mor sardunya, küpe çiçeği, karanfil. Gaz sandıklarında öbek öbek yeşil fesleğen. Ta köşede bir mor salkım çardağı, altında civarın en işlek çeşmesi. Bütün bunların arkasında tiyatro dekorunu andıran beyaz, uzun, ince minare.

Sürülü kafeslerin arkasında kocakarı başları dizili. Arada dikişlerini bırakır, pencereden bağıra bağıra dedikodu

1. Molla Cami'nin bir sözünün Türkçeye çevirisidir: “Evrende ne varsa hepsi kuruntu ve hayal, yani aynalara vuran yansımalar ve gölgeler.”

yaparlar. Sokakta, ayağı takunyalı, başı yazma örtülü, eli bakraçlı kadınlar çeşmeye gider gelirler. Saçları iki örgülü kız çocukları kapı eşiklerinde sakız çiğner; çakşırı¹ yırtık, yalınayak, başı kabak oğlanlar kırık taşlar arasındaki su birikintileri etrafında çömelmiş kâğıttan gemi yüzdürürler.

Burası dünyanın herhangi yerindeki bir fukara mahallesinden çok farklı değildir. Bir geçitten ziyade toplandı yeri: Mahalleli orada muhabbet eder, konuşur, kavgaya eder, eğlenir. Hayatın orada geçmeyecek bir safhası² yok gibidir. İhtiyarlar, vaktiyle çeşme başında doğuran kadın bile olduğunu gülererek rivayet ederler.³

Eğer bir yabancı durur, su dolduran kadınlarla ahbablık ederse bir kınalı parmak ona mutlak iki yer gösterir. Biri Mustafa Efendi'nin "İstanbul Bakkaliyesi", öteki, arka pencereleri çeşmenin üstüne açılan İmam'ın evi. Birincisi sokağın ortasındaki evlerden birinin altına kara bir kovuk gibi gömülen dükkân, öteki sokağın biricik üç katlı binası. Gerçi kapısı öteki sokağa açılır, fakat küçük Sinekli Bakkal onu benimsemek ister. Çünkü zengin fakir bütün civar halkı, ölüm, doğum, nikâh gibi hayatî meselelerde o eve gelmek mecburiyetindedir.

Mustafa Efendi herhangi meddahın tarif ettiği hasis, tiryaki bir mahalle bakkalı. İmam? Şöyle bir bakılsa herhangi bir mahalle imamına benzer, fakat hakikatte o kendinden başka kimseye benzemez.

Kirpi kılları gibi ayakta duran iki kalın kaş, içeriye çökmüş, kömür gibi siyah, kor gibi yakıcı, burgu gibi keskin iki ufak göz. Burun uzun ve tilkivârî.⁴ Kara sakal hayli kırlaşmış. Boyu kısa, vücudu cılızdır. Fakat beyaz

1. Bir çeşit erkek şalvarı.

2. Evresi.

3. Anlatırlar.

4. Tilkininki gibi.

sarığın kallâviliği,¹ geniş yenli lâtanın² içinde ağır ağır sallana sallana yürüyüşü ona husûsî bir heybet verir.

İriyarı erkeklerin bile gıpta edeceği gür, kalın bir sesi vardır. Vaaz eder gibi şedit³ bir talâkatla⁴ konuşur, gündelik lâkırdıları bile Kuran okur gibi tecvitle⁵ söyler, her elif onun ağzından “dallîn”deki⁶ elif miktarı çekilir.

Defin ilmühaberi,⁷ nikâh izinnamesi almak için çe-kişe çekişe onunla pazarlık edenler ona pinti imam, hasis imam der geçerler. Fakat küçük mescitte vaaza devam edenler, huzurunda biraz korku, biraz da rahatsızlık hissediler.

Eğer Sinekli Bakkal İmamı İkinci Abdülhamid’in tedhiş⁸ devrinde gelmeyip de on dördüncü asırda gelseydi, gözlerinin ateşi, akidesinin⁹ korkunçluğu, bilhassa üslubunun kudretiyle sürüleri başına toplayıp herhangi bir fikir peşinde sürükleyecek softa tiplerden biri olabilirdi.

Cemaate telkin etmek istediği naslar¹⁰ bıçak gibi keskindir. İnsan için hayatta iki yol vardır: Biri cennete, biri cehenneme çıkar. Vaazlarında İmam ikinci yolu daha parlak, daha canlı olarak anlatır. Cehennem bilmediği köşesi, ukubetin¹¹ tarif edemeyeceği şekli yoktur. Ona

1. İriliği.

2. Osmanlılarda din işleriyle uğraşan hocalar sınıfının giydiği bir tür üstlük.

3. Şiddetli.

4. Düzgün söz söyleme kolaylığıyla.

5. Kelimelerin söylenişinde, seslerin çıkaklarına, uzunluk ve kısalıklarına göre okunması.

6. “Dallîn.” Arapça; sapıtmışlar, yoldan çıkmışlar. Kuran’da Fatiha Suresi’nin son kelimesidir ve “a” (elif) harfi uzatılarak okunur.

7. Ölüyü gömmek için gerekli resmi belge.

8. Dehşet.

9. Dinî inancının.

10. Dinsel dogmalar.

11. Cezanın.

göre cehennem yolcuları zevke, cümbüşe düşkün gafil-lerdir.¹ Bunu öyle anlatır ki cemaatin genç tarafından derhal bu gafillere iltihak etmek² hevesi uyanır. Cennet yolcuları bambaşka insanlardır. Gülmezler, oynamazlar, rahat etmezler ve kimseye rahat vermezler. Onlar için zevk ve neşe veren her şey günahtır. Oyun ve eğlence zihniyeti ile işlenen her fiil kebairdendir.³ Bunlar suratları açık, kalpleri elem içinde, her an ahret⁴ düşüncesiyle meşguldürler. İyilik, kötülük düşüncesiyle, yoksullara yardım, yalan söylememek, kalp kırmamak gibi ahlaki kaidelerle İmam, vaazlarında hemen hiç meşgul olmaz. Onun dünyaya öğretmek istediği bir şey vardır. Hazza ve sevince, umum hayat tecellisine karşı dinmeyen bir kin, affetmeyen bir düşmanlık. İşte bunun için yolunun üstünde tebessümler dudaklarda donar, kakkahalar kısılır, çocuklar çil yavrusu gibi dağılır.

Sinekli Bakkal sokağında daimî bir ahret havası yaratmak isteyen İmam, insanların günah temayüllerinin⁵ karşısında kendini aciz⁶ buldu. Mahalle halkı neşeli, gü-rültülü, bidüziye⁷ Allah yolundan şeytan yoluna kayan insanlardı. Fakat o meyas⁸ olacak hilkatte⁹ değildi.

İmam, karısını genç kaybetti ve bir daha dünya evi-ne girmedi. Emine adlı bir kızından başka kimsesi yoktu. Bu, beyaz gergin tenli, penbe yanaklı, fare kapanı gibi

1. Bilgisizlerdir.
2. Katılmak.
3. Büyük günahlardandır.
4. Öbür dünya.
5. Eğilimlerinin.
6. Güçsüz.
7. Durmadan, ardı arkası kesilmeden.
8. Umutsuz.
9. Yaradılıştta.

sımsıkı kapanan ince dudaklı, küçük kara gözlü bir kız-çağızdı. Temizdi, hamarattı, titizdi, mahalle çocuklarıyla oynamaya tenezzül etmezdi.¹ Suratsızdı, gülmezdi, İmam'ın akidesinin biricik timsali gibiydi. Fakat insanların ummadıkları yerden vuran aksi talih, İmam'a Emine'nin eliyle en acı bir darbe indirdi. Kız on yedi yaşında iken mahallede haylazlığı ile meşhur zenne² rolüne çıkan "Kız Tevfik" lakaplı bir delikanlıya kaçtı. Esasen münasebetleri³ mektep sıralarında başlamıştı. İki çocuk aynı rahle önünde diz çökmüşler, aynı kalfa peşinde mektebe gitmişler ve başlanma alaylarında "Şol cennetin ırmakları" ilahisini bir ağızdan söylemişlerdi. Dışı ve içi hiç birbirine benzemeyen bu iki çocuğu, tabiat, hesaba, mantığa sığmayan hikmetiyle⁴ birleştirmişti.

Tevfik ta o zamanlarda uzun bacaklı, gürbüz, kestone rengi gözleri bir kız çocuğu gibi tatlı, kırmızı dudakları durmadan söyler, yaramaz, maskara bir oğlandı.

Yürüyüp söylemeye başladığı andan itibaren herkesin taklidini yapmış, bütün mahalleyi güldürmüştü.

Dul annesiyle dayısı bakkal Mustafa Efendi'nin evinde yatar kalkardı. İhtiyarın bütün ısrarına rağmen ne bir yere çırak oldu ne de bir sanata girdi. Başiboş, İstanbul sokaklarında sürter dururdu. Bütün havailikle beraber gene İstanbul'un hudaî nabit⁵ yetiştirdiği halk sanatkârlarının husûsiyyetlerini de gösteriyordu.

Sanatkârlık şöhreti pek erken, dayısının bahçesinde ramazan geceleri Karagöz oynatırken başladı. Bu işten oğlana cep harçlığı çıkacağını hesap eden Mustafa Efen-

1. Alçakgönüllülük göstermezdi.

2. Orta oyununda kadın rolüne çıkan erkek oyuncu.

3. İlişkileri.

4. Gizli sebebiyle.

5. Eğitim görmemiş, kendi kendini yetirtirmiş kimse.

di itiraz etmedi. Memulünden¹ çok kolay kopardığı izni alır almaz, Tevfik, tavan arasından eski mukavva kutuları sırtladı, indirdi; dükkândan beş on renkli kalem aşırđı; bir hafta mütemadiyen² kesti, biçti, boyadı; bir alay kâğıttan sanatkâr ortaya attı. Hattâ Karagöz takımına bir iki yeni sima bile ilave etti.

Başlıcaları, Mustafa Efendi'ye benzeyen bakkal, İmam'a benzeyen, yerden bitme, koca sarıklı bir ihtiyar imam. Bir de Emine'nin eşi küçük bir mahalle güzeli... Tevfik perde kurup, şem'a³ yakıp "zıll ü hayal"⁴ göstermekle başladığı gecenin haftasında çocuk seyircilerin arasında bir sürü yaşlı başlı adam peyda oldu. Haftanın bir gecesinde yalnız kadınlara oynayacak kadar mahallede rağbet kazandı.

Bakkal ile İmam'ın karikatürleri perdede belirince büyükler arasında hafif bir fısıltı başlıyor, mahalle güzeli çıkar çıkmaz, çocuklar ayaklarını yere vuruyor, "Emine'dir Emine..." diye bir ezgi tutturuyorlardı.

On dokuz yaşında, Tevfik, kadın rolüne çıkan orta oyuncularının en meşhurlarından olmuştu. Oyun Çırpıcı Çayırı'na gelince, mahalleli ne yapıp yapıp onu seyre giderlerdi.

Erkekler kendisine pek yüz vermezlerdi. Ne de olsa semtlerinde yetişmiş bir gencin, yüzüne lâdenden⁵ ben koyup kaşına rastık,⁶ gözüne sürme çekip kırıtmaları cinsî haysiyetlerine⁷ dokunuyordu. Fakat en ciddisi bile onun

1. Umduğundan.

2. Sürekli.

3. Mum.

4. Gölge ve hayal.

5. Laden bitkisinden elde edilen sürme, rastık.

6. Kadınların kaşlarını veya saçlarını boyamak için sürdükleri siyah boya.

7. Onurlarına.

maskaralığına gülmekten kırılırdı. Hattâ civarın kibar tarafında konağı olan Zaptiye Nazırı Selim Paşa da Tefvik'i görmeye gitmiş, şanına yaraşmayacak bir hafiflikle kahkaha salıvermişti.

Aynı sene Tefvik, birbiri ardınca dayısını ve anasını kaybetti. Birinden dükkân, ev ve arkasındaki bostanımsı bahçe kaldı; ötekinden yüreğine bir türlü dolmayan bir boşluk, bir hüznün yerleşti. Bu iki hisse başka başka sebeplerle, esasen kafes arkasından, kapı aralığından devam ededuran Emine-Tefvik münasebetini körükledi.

İstanbul Bakkaliesi işlek bir dükkân, işini bilen bir bakkal, orada pekâlâ para kazanabilir. Emine'yi, bu pek düşündürdü. Esasen Tefvik'de gözü vardı. Bütün mütehakkim¹ tabiatler gibi o da, balmumu gibi kalıptan kalıba giren Tefvik'de, ideal bir koca sezdi. Tefvik'in ağzından, oyunculuğu bırakıp bakkallık edeceğine dair söz alır almaz, İmam'ın evinden kaçtı. İmam'ın burnunu kırmak için bu münasebeti körükleyen mahalleli, gençlere yardım etti. Nikâhları başka bir mahallede kıyıldı. İmam'ın kızı, Tefvik'in evine geldiği gün İmam, mahalle huzurunda Emine'yi reddetti.

1. Hükmeden.

Edebiyatımızın öncü kadın yazarlarından Halide Edib Adivar, üretken kalemıyla yaşadığı çağın gerçekçi bir portresini çizmiştir.

Can Yayınları, tarihsel kişiliği ile Türk kadınına önderlik etmiş eylem kadını yazar ve düşünür Halide Edib Adivar'ın bütün yapıtlarını yeniden, özenli bir biçimde yayımlıyor. Adivar'ın bugüne kadar defalarca basılmış, milyonlarca kişi tarafından okunmuş ve güncelliğini hiç yitirmemiş romanı *Sinekli Bakkal*, Türk romanı içerisinde özel bir yere sahip. Roman dendiğinde aklımıza gelen ilk kitaplardan biri olan bu eseri Selim İleri'nin yazdığı sonsöz eşliğinde sunuyoruz.

“Defalarca basılmış, kuşaklardan kuşaklara ulaşabilmiş *Sinekli Bakkal*, II. Abdülhamid dönemini bir geçmiş zaman dekoru önünde yansıtarak, eskiden yeniye devralınması gereken kültür, sanat ve töre değerleri üzerinde durur. Bir anlamda, yazar ve eseri, tarihi süreklilik arayışı içerisinde dirler.”

SELİM İLERİ

Kapak resmi: HOCA ALİ RIZA

ISBN 978-975-07-0776-6

9 789750 707766